

พระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า ฯ ถวายชัยมงคล

ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

วันศุกร์ ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

ขอขอบใจนายกรัฐมนตรี ที่ได้ให้พรในนามของทุก ๆ ท่านที่มาประชุมในวันนี้เป็นจำนวนมาก ถึง ๓๓๓ คณะ ๘๘๐๐ กว่าคน. พนที่ให้เป็นกำลังใจสำหรับทำหน้าที่การงานต่อไป. พรุ่งนี้ จะถึงวันครบ ๖๕ ปีของชีวิต ซึ่งทำให้นึกถึงว่า ก็ได้เห็นอะไร ๆ มามาก ทั้งดีทั้งไม่ดี ได้เห็นโลก และโดยเฉพาะเห็นความเป็นอยู่ของประเทศไทย ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอด เปลี่ยนแปลง มาทุกปีหรือทุกเดือน แม้จะทุกวันก็มีความเปลี่ยนแปลง.

ปีนี้มีเปลี่ยนแปลงจากปีที่แล้ว หลายอย่าง ด้วยประชากรชาวสวนจิตรฯ นี้มีเพิ่มเติมขึ้น. แต่ก่อนนี้ มีอีกา มีนกพิราบ แต่เดี๋ยวนี้ถ้าจะดูไป ก็จะทำให้มีหงส์ ทั้งขาวทั้งดำเพิ่มขึ้นมา และมีนกกาบบัว มีนกยูงเพิ่มเติมขึ้นมา. ที่พูดถึงประชาชนนี้ก็เพราะว่า เมื่อดุลของธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ก็จะต้องมีการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่บ้าง อย่างเช่นเมื่อแต่ก่อนนี้ อีกาเป็นใหญ่ อีกาจะตีกนกพิราบ แล้วนกพิราบก็จะตีกนैया ซึ่งมีจำนวนมากเหมือนกัน นกैयाก็จะตีกนกระจอก ส่วนนกกระจอกก็ไม่ทราบว่าเขาไปตีใคร เห็นได้ว่า เขาตีกัน เป็นลำดับขึ้นไป จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ รู้สึกว่า นกกระจอกจะสูญพันธุ์.

แต่ว่าอีกาก็ยังมีอยู่ อีกาก็ได้ไปเยี่ยมบ้านใกล้เคียงมาหลายครั้งทำให้เกิดความตื่นเต้นในหมู่ผู้ที่อยู่ ที่ทำงานในบ้านเหล่านั้น. แต่ว่าอีกานั้น ที่อยู่ได้ก็เพราะว่าเกรงใจนกกาบบัว ถ้าไม่เกรงใจนกกาบบัวอีกาก็จะสูญพันธุ์ เพราะว่ามันกาบบัว ซึ่งเป็นคล้าย ๆ นกกระสาแม้มันอยู่เพียงสิบกว่าตัว แต่เป็นนกที่ใหญ่ และเมื่อมาใหม่ ๆ ยังเป็นเด็ก ๆ ก็ยังไม่สามารถที่จะประพุดตีนให้ดี เมื่อถูกอีกาเข้าโจมตีแต่ด้วยความที่เป็นนกใหญ่ นกกาบบัวจึงเตะอีกา. เป็นอันว่าอีกาก็เซ็ดหลาบ ไม่สามารถที่จะโจมตีนกกาบบัวได้ จึงอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่ทะเลาะกันต่อไป และนกกาบบัวนี้ก็ได้รับอาหารประจำวัน อีกาก็มาปันส่วนด้วย. ทุกวันนี้ ก็จะเห็นได้ว่าอยู่ร่วมกันโดยสันติ ดุลของธรรมชาติก็เกิดขึ้นได้.

เรื่องหงส์ก็เช่นเดียวกัน มีหงส์ดำ และหงส์ขาว. ตอนแรกหงส์ดำหงส์ขาวนี้เขาแยกกันเพราะไม่ถูกกัน. ใครเป็นสีดำใครเป็นสีขาวก็ย่อมจะเป็นตรงข้ามกัน ชอบที่จะทะเลาะกัน. เวลามาว่ายน้ำในสระ ก็ต่างคนต่างมากัน หงส์ขาวก็เดินขบวนมา และหงส์ดำก็เดินอีกขบวน. มาบัดนี้ก็เห็นได้ว่าคงตกลงกันได้ เวลาเดินมา เดินกลับบ้าน เขาก็คละกัน ไม่มีปัญหา. ส่วนนกยูงซึ่งมีจำนวนมาก มีทั้งเขียวทั้งขาวก็คละกัน. แต่มีนกยูงตัวหนึ่งแทนที่จะไปคละกับนกยูงกลับไปคละกับหงส์. เวลาหงส์มาที่บ่อน้ำ นกยูงตัวนั้นก็มาด้วย. แต่โดยที่เป็นนกยูง นกยูงตัวนั้นก็มองหงส์ เพราะรู้ว่าถ้าลงน้ำ ก็จะจมน้ำแล้วจะเป็นอันตราย. ฉะนั้นนกยูงตัวนั้นก็มาอยู่ขอบบ่อ.

ชกนิยายเรื่องนกมา ก็เพื่อให้เห็นว่าตอนแรก ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้อง มีการทะเลาะกัน แต่เมื่อเซ็ดหลาย อย่างหนึ่ง หรือมีความคิดที่ถูกต้อง ที่จะช่วยกันดำเนินชีวิตร่วมกัน ก็อยู่ได้โดยสันติ ไม่ทะเลาะกันไม่ทำ อันตรายกัน ดุลของธรรมชาติจึงเกิดขึ้น. สำหรับสวนจิตร ฯ นี่ก็ต้องรายงานว่าปีนี้มีคามอยู่เย็นเป็นสุขพอสมควร สภาพของชีวิตในประเทศ ก็อยู่เป็นเป็นสุขพอสมควร. แต่ถ้าดูในโลกนั้น ก็รู้สึกว่าการณ์ไม่ดีขึ้น แม้ว่าสมัยนี้สงครามเย็นหมดไปแล้ว แต่สันติสุขได้เกิดขึ้นไม่ เพราะว่าสงครามร้อนก็มีขึ้น. ที่มีสงครามร้อนขึ้นมานั้น ก็เพราะว่าความไม่ปรองดองหรือความเอาเปรียบกันมีมาก. เมื่อเห็นดังนี้แล้วเราก็ต้อง นึกดีใจว่า ประเทศของเราสงครามร้อนก็ยังไม่เกิดขึ้น แล้วก็ไม่ควรจะเกิดขึ้นถ้าทุกคนคิดดี ๆ.

แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ก่อนนี้ มีสงครามร้อนในประเทศ มีการต่อสู้ และมีการจัดให้เย็นลง. เมื่อคนมีความคิดที่เฉียบแหลมขึ้นก็ทำให้เกิดความเย็นได้. ที่ผ่านมาก็เห็นได้ว่าไม่เกิดประโยชน์อะไรที่จะมีความร้อน. ความร้อนนั้นมีแต่เผาไหม้. แต่ว่าถ้าเย็นเกินไป ก็อาจจะทำให้เฉื่อยชา ไม่ได้ทำอะไร. ความเย็นเกินไปก็ทำให้คนตายได้เหมือนกัน. ฉะนั้นที่จะปฏิบัติ ก็ควรปฏิบัติให้สมดุล.

พูดถึงความเปลี่ยนแปลงที่ได้เห็นมาตลอด หลายสิบปี มาคิดดูในปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก. แม้จะฟังที่เขาพูดทางวิทยุหรือโทรทัศน์ เสียงพูดนั้นก็เปลี่ยนแปลงไป. การออกเสียงของผู้ที่ประกาศโฆษณา ประกาศข่าวในวิทยุ เสียงเปลี่ยนไปมาก. เราก็มาคิดดู ทำไมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ ดีหรือไม่ดี. ทุกอย่างต้องมีการพัฒนา. พูดถึงความเปลี่ยนแปลงในการออกเสียง หรือ ในการพูดนั้น ก็ต้องกลับมาถึงตัว. ตัวเองเมื่อก่อนนี้พูดคงไม่เหมือนกับเดี๋ยวนี้ และมีคนสังเกตว่า ระยะเวลาหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวไม่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ พูดภาษาไทยต่างจังหวัด ไม่ใช่กรุงเทพฯ.

เราก็มาพิจารณาดูว่า ทำไม และมานึกดูว่า ภาษาไทยกรุงเทพฯ นี้ความจริงเป็นภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องค่อนข้างจะเป็นภาษาที่คละ. ภาษาไทยดั้งเดิมนั้น ที่จริงเป็นภาษา ที่เรียกว่าต่างจังหวัด. คนที่พูดในภาคเหนือ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาคใต้ คนที่พูดแบบพื้นเมือง แบบชาวบ้าน เสียงเขาเหมือน ๆ กัน คล้ายคลึงกันมาก ก็หมายความว่าภาษาไทยดั้งเดิมจริง ๆ นั้น ไม่ใช่กรุงเทพฯ. อย่างไรก็ตาม คนก็กล่าวหาว่า พระเจ้าอยู่หัวพูดภาษาไทยแบบต่างจังหวัด อันนี้ก็อาจเป็นเพราะว่า ได้ไปคุยกับชาวบ้านมากหน่อย จนทำให้สำเนียงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง. ก็หมายความว่าความเปลี่ยนแปลงนี้มาจากความเคยชิน หรือการฟังเสียงที่เขาพูดกัน.

มีอีกอย่างหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไป. ลองฟังเสียงพูดทางวิทยุ จะมีความแปลกใจอยู่อย่างหนึ่งว่าภาษาไทยนี้มีตัวอักษรที่ออกเสียงได้มากจริง แต่ภาษาต่างประเทศก็ยังมีเสียงที่ภาษาไทยพูดไม่ได้. แต่ก่อนนี้ “สถานีรถไฟ” ท่านเรียกว่า “สะเตชั่น” เพราะว่ามันไม่สามารถที่จะออกเสียงว่า “สตะชั่น”. คือ “ตัว ส” กับ “ตัว ด” หรือ “ตัว ถ” ควบกันไม่ได้. แต่สมัยนี้ ตรงข้าม อะไรที่แต่ก่อนนี้ควบกันไม่ได้ ก็ควบกันได้ อย่างเช่นคำว่า “สตางค์”^(๓) เราเรียกว่า “สะตางค์” มาตั้งนานแล้ว. อาจจะเป็นเพราะว่าเดี๋ยวนี้ “สตางค์” ไม่ค่อยใช้กันแล้ว เพราะว่าไม่มีราคาค่างวด แต่คำว่า “สตางค์” ก็ยังใช้กันอยู่ก็เสียงว่า “สตะงค์” ทำให้แปลกใจว่าถูกต้องหรือ

เปล่า ที่จะออกเสียงว่า “สตางค์”. อันนี้ฟังแล้ว ก็มีความฉงนว่าภาษาไทยเมื่อก่อนนี้ จะพูดว่า “สตางค์” ไม่ได้ ออกเสียงไม่ได้. อย่างภาษาแขกเขาก็ออกเสียงอย่างนี้ไม่ได้ อย่างคำว่า “ดาว” ภาษาอังกฤษ คือ “สตาร์” เขาจะออกเสียงไม่ได้. ภาษาแขกเขาต้องออกเสียงว่า “อิสตาร์” ถ้าไม่ออกเสียงว่า “อิสตาร์” เขาออกเสียงไม่ได้. ภาษาไทยก็ออกเสียง “สตาร์” ไม่ได้ ต้องออกเสียงว่า “สะตาร์” เช่นเดียวกับคำว่า “สะตางค์”.

อันนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป ตัวอักษรภาษาอังกฤษว่า “เอส เอช” (sh) หรือ ภาษาฝรั่งเศสว่า “ซี เอช” (ch) ซึ่งภาษาไทยไม่มี ต้องออกเสียงเป็น “เซอะ” ตัว “ซอ” หรือตัว “ฉอ”. แต่ว่าเดี๋ยวนี้เขาออกเสียงตัว “ซอ” หรือตัว “ฉอ” เหมือน “เอส เอช” (sh) ก็น่าแปลกใจ. แปลก อย่างพูดว่า “ฉัน” ก็กลายเป็น “ฉาน” (shun). “ฉาน” นี้ หรืออะไรพรรคอย่างนี้ เขาก็ออกเสียงได้. แต่ว่าภาษาไทยไม่มี “ฉันมาที่นี้” กลายเป็น “ฉาน (shun) มาที่นี้” อะไอย่างนี้ และก็ยังมียังอีกมากมาย ที่เปลี่ยนแปลงไป.

นอกจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์. เสียงจะสูงขึ้นไปเรื่อย เสียงโทกลายเป็นเสียงตรี เสียงตรี กลายเป็นเสียงจตุรเลยทำให้ฟังดูแปลก เป็นอย่างนี้ได้ยังไง. จะมาจากภาษาฝรั่งก็เป็นไปได้ แต่บางคนที่ไม่รู้ภาษาฝรั่งก็ออกเสียงอย่างนี้. มีความเปลี่ยนแปลงแน่. ความเปลี่ยนแปลงนี้มาจากอะไร. ได้เคยพูดกับ ศาสตราจารย์ชาวสวีเดน^(๔) ซึ่งเขามีความรู้ในด้านภาษาศาสตร์. ก็ถามเขาว่ามาจากอะไร ก็ได้ตกลงว่า มาได้จากหลายอย่าง จากการฟังภาษาต่างประเทศ แล้วก็อยากจะพูดแบบชาวต่างประเทศ จนติดตัว ข้อหนึ่ง. แต่อาจจะมาจากความเปลี่ยนแปลงของอวัยวะสำหรับเปล่งเสียง เพราะมีสายเลือดต่างประเทศ. คนที่มีเชื้อชาติต่างกันจะมีสำเนียงต่างกัน เพราะรูปร่างของอวัยวะสำหรับเปล่งเสียงต่างกัน. อย่างเวลาเราฟัง แม้เราไม่ได้เห็นหน้า เช่นในจอโทรทัศน์แต่ฟังเสียงเท่านั้นเอง ก็พอฟังได้ว่า ผู้พูดมีเชื้อแขก หรือเชื้อจีน เชื้อฝรั่ง. เราฟังได้ เพราะว่ามีอาการออกเสียงแตกต่างกัน.

แต่ทำไมภาษาจึงเปลี่ยนไปเช่นนี้. คนไทยก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงทางเชื้อชาติมากเท่าไร อาจจะคนที่มีเลือดที่ปนบ้าง ก็เป็นได้ แต่ก็ไม่ได้มากมายจนเหลือเกิน. อาจจะเปลี่ยนแปลง เพราะเหตุว่าความเป็นอยู่ของคน อย่างเช่นอาหารทำให้ร่างกายเราแตกต่างกัน. ก็สังเกตได้ว่า คนสมัยก่อนกับคนสมัยนี้ รูปร่างหน้าตาเปลี่ยนไปบ้าง อาจจะทำให้การเปล่งเสียงนี้เปลี่ยนไป. ก็หมายความว่าอาหาร หรือความเป็นอยู่การบำรุงรักษาร่างกาย เปลี่ยนไป. ถ้าเป็นเช่นนั้นก็อาจพอทอนได้. เพราะว่าส่วนมากที่เห็น ประชาชนในประเทศไทยก็มีอนามัยที่ดีขึ้น. อันนี้ไม่ใช่การโฆษณาประสิทธิภาพของรัฐบาล แต่ในเมืองไทยนี้มีความเปลี่ยนแปลงไป และเข้าใจว่าอนามัยดีขึ้น อาหารการกิน ก็เปลี่ยนแปลงไป. แต่อย่างไรก็ตาม เท่าที่เห็นในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมาจะบอกว่าไม่ดีขึ้น ก็ไม่ได้ ก็มีความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี.

ข้อนี้โดยมากเราชอบพูด “โอ้ สมัยก่อนนี้ดีอย่างโน้นดีอย่างนี้ มาสมัยนี้มันเลอะเทอะมันยุ่ง”. ข้อนี้เคยปรารภกับ “ท่านโกลด้า เมียร์” ซึ่งนายกรัฐมนตรีแห่งอิสราเอล ซึ่งเคยมา^(๕) เดียวนี้ท่านสิ้นบุญไปแล้ว. จำได้ว่า เมื่อคุยไปคุยมาได้เอ่ยว่าแต่ก่อนนี้ ชีวิตดูจะดีสบายกว่าในสมัยนี้ ท่านโกลด้า เมียร์ นี้ตอบว่า “ไม่ใช่ อย่าไปเข้าใจอย่างนั้น สมัยก่อนนี้มีความแร้นแค้น อย่างยิ่ง ลำบากอย่างยิ่ง. ในสมัยนี้อาจจะมีสถานการณ์ที่ไม่ดี มีการ

ทะเลาะเบาะแว้งกันมาก แต่ว่าชีวิตการเป็นอยู่ก็นับว่าดีขึ้น. คนก็มีความคิด สามารถที่จะแสดงความคิดได้ดีขึ้น. ความเป็นอยู่ในทางร่างกายทั่ว ๆ ไป ถ้าเฉลี่ยแล้ว ก็นับว่าดีขึ้น”. ตอนนั้นที่พบ ท่านโกลต้า เมียร์ เราอายุยังไม่มากนัก ท่านโกลต้า เมียร์ เป็นผู้ใหญ่. มาเดียนี่ เราก็คงถือว่านับว่าเป็นผู้ใหญ่ เพราะว่าหลายปีมาแล้ว. ก็ซึกจะเห็นคล้ายตามท่านโกลต้า เมียร์. เรากลายเป็นท่านผู้เฒ่าเหมือนกัน. แต่ว่าที่ว่าอย่างนี้ ก็เห็นว่าความเป็นอยู่ดีขึ้น. ความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะทำไม ก็เพราะคนซึกจะเข้าใจว่าต้องช่วยกัน.

คราวนี้ก็จะขอเล่าเรื่องราวทำอะไรบ้าง ขอเล่านิทาน ก็ไม่ใช่นิทาน เป็นเรื่องที่ได้ผ่านมาเมื่อไม่กี่วันนี้. ไปอยู่ที่ภาคอีสานประมาณสองสามอาทิตย์ และได้ไปเยี่ยมที่แห่งหนึ่งคือ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์^(๖) ไปดูเขาทำงาน ก็รู้สึกว่ามี ความก้าวหน้ามาจากที่เคยเห็น เขาวง เมื่อสิบปีก่อน. เมื่อสิบปีก่อนนี้ รู้สึกแร้นแค้นอย่างยิ่ง เดียวนี้ก็ไม่ใช่แร้นแค้น แต่คนก็มีความขยันหมั่นเพียร มีความตื่นตัวมาก เห็นเขาทำงานทำการดีขึ้น และก็เป็นคน ที่ค่อนข้างจะยิ้มแย้มแจ่มใส. เขาได้มาทำพิธีบายศรีให้อย่างร่าเริง ก็รู้สึกว่ามันชื่นชนและน่ายินดี. เมื่อเห็นอย่างนั้นแล้ว ก็อยากจะไปดูที่แห่งหนึ่งที่น่าจะพัฒนาให้ดีขึ้นได้. จึงไปดูแห่งหนึ่ง ที่ได้เห็นจากเฮลิคอปเตอร์ เพราะว่าวันนั้นไปเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ จากสกลนครไปถึงอำเภอเขาวง.

การไปเฮลิคอปเตอร์นี้ มีความสุขความสบายขึ้น เพราะว่าถ้าไปรถยนต์ จะใช้เวลาถึงชั่วโมงครึ่ง หรือสอง ชั่วโมง แต่ไปเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ จะใช้เวลาเพียงยี่สิบห้านาที เป็นการทุ่นเวลาทุ่นกำลัง. การไปเฮลิคอปเตอร์ทุกครั้ง ก็นึกถึงว่าจะต้องสิ้นเปลืองแต่ถ้าใช้เฮลิคอปเตอร์นั้นในทางที่เกิดประโยชน์มากที่สุด ก็จะคุ้มค่า. ฉะนั้นก็ต้องพยายามดู สรรวจที่ทาง และพอดีก็ผ่านที่แห่งหนึ่ง^(๗) ซึ่งเป็นที่ที่เหมาะสมในการเก็บกักน้ำ โดยที่จะไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนแต่ประการใด เพราะจะไม่ท่วมที่ทำมาหากินของเขาเลย จึงเห็นว่าที่ตรงนั้นเหมาะสม ได้เห็นจากเฮลิคอปเตอร์ก็จดเอาไว้อยู่ตรงไหน.

ลงมาถึงพื้นแล้ว ก็ได้บอกกับเจ้าหน้าที่ ว่าจะไป ณ ที่ตรงนั้น ๆ. ถึงเวลาก็เล่นรถไป เข้าไปถึงหมู่บ้านที่อยู่ใกล้สถานที่นั้น. ฝ่ายเจ้าหน้าที่ ทั้งตำรวจทั้งช่างชลประทาน ไม่แน่ใจว่าจะมีทางไปถึงตรงนั้น จึงเอาชาวบ้านคนหนึ่งมาเป็นมัคคุเทศก์นำทาง. ผู้ที่นำทางนั้น ก็นำไป แห่งหนึ่ง เป็นทางแยกที่เลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา. เขาบอกให้เลี้ยวซ้าย ก็สงสัยเหมือนกันว่าทำไมเลี้ยวซ้าย แต่เขาก็บอกให้เลี้ยวซ้าย. เลี้ยวซ้ายผ่านโรงเรียน ผ่านโรงเรียนแล้วก็เลี้ยวขวา. เลี้ยวขวานั้น ก็เข้าไปในทางที่เรียกได้ว่าลาลองอย่างมาก ๆ เป็นทางที่เขาเดิน “ดิสโก้” กัน. คือที่เดิน “ดิสโก้” นี้ เพราะว่ารถมันแกว่งไปแกว่งมา เหมือนเดิน “ดิสโก้” ก็เลยเรียกว่า “ทางดิสโก้”. เล่นไปตาม “ทางดิสโก้” นั้นไกลพอสมควร ประมาณสักสองกิโลเมตรก็ไปถึงที่แห่งหนึ่ง. เขาบอกว่าหยุด หยุดตรงนั้น. มืดแล้ว เห็นมีแต่น้ำ. คนที่นำทางก็บอกว่า “นึกว่าอยากจะมาตรงนี้”. เราบอกว่า “ไม่ใช่ อยากจะมาดูตรงที่เป็นทางน้ำ ที่เหมาะสมกับการทำโครงการ รูปร่างคล้าย ๆ เป็นแก่ง”. เป็นอันกลับ กลับมา “ดิสโก้” อีกสองกิโลเมตร แล้วมาที่หมู่บ้าน. เล่นตรงไป แล้วเดินอีกสองร้อยเมตรก็ไปถึงที่ที่ถูกต้อง และช่างชลประทานเขาก็เห็นว่า เหมาะสมสำหรับทำโครงการ.

แล้วมาถามชาวบ้านที่อยู่ที่นี่ ว่าเป็นอย่างไรปีนี้. เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้น กองไว้. เรา ก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริงแต่ไม่มีเม็ด หรือรวงหนึ่งมีสักสองสามเม็ด. ก็หมายความว่าไร่หนึ่ง คงได้ประมาณ สักถังเดียว หรือไม่ถึงถังต่อไร่. ถามเขาทำไมเป็นเช่นนี้. เขาก็บอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้ แล้วเมื่อขึ้น มากก็ปักดำ. ปักดำไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำ ก็ปักในทราย ทำรูในทรายแล้วปักลงไป. เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เฉา ม้วนลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัว ตั้งตรงขึ้นมาเพราะมีน้ำค้าง แล้วในที่สุดก็ได้รวงข้าวแต่ไม่มีข้าวเท่าไร. อัน นี้เป็นบทเรียนที่ดี เขาก็เล่าให้ฟังอย่างตรงไปตรงมา. แสดงให้เห็นว่าข้าวนี้เป็นพืชที่แข็งแกร่งมาก ขอให้ได้มี น้ำค้างก็พอ. แม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่. ถ้าหากว่า เราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้น หน่อย พอที่จะกิน. ฉะนั้นโครงการที่จะทำ มิใช่จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนัก จะได้ผล ทำเล็ก ๆ ก็ได้. จึง เกิดความคิดขึ้นมาว่าในตัวอย่างเช่นนั้น ฝนก็ดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา เมื่อลงมาไม่ถูกระยะเวลา ฝนก็ทิ้งช่วง ข้าวก็ไม่ดี.

วิธีแก้ไขคือต้องเก็บน้ำฝนที่ลงมา. ก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดู สักสิบไร่ในตัวอย่างนั้น. สามไร่จะทำ เป็นบ่อน้ำ คือเก็บน้ำฝนแล้วถ้าจะต้องใช้ปุ๋ยด้วยพลาสติกก็ด้วยพลาสติก ทดลองดู. แล้วอีกหกไร่ทำเป็นที่นา ส่วนไร่ที่เหลือนั้น ก็เป็นที่บริการ หมายถึงทางเดินหรือเป็นกระต๊อบ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่. หมายความว่า น้ำ สามสิบเปอร์เซ็นต์ ที่ทำนาหกสิบเปอร์เซ็นต์ ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้ได้ จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละหนึ่งถึงถึง สองถัง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้น ก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณสิบถึงยี่สิบถัง หรือมากกว่าอาจจะถึง สามสิบก็ได้. สมมุติว่า สิบเท่าก็ยี่สิบถัง หมายความว่า ที่หกไร่ปัจจุบัน ที่ได้ไร่ละหนึ่งถัง ก็จะได้ ยี่สิบถัง เท่ากับ ได้ผลเท่ากับหกสิบไร่ของเขาปัจจุบัน จึงควรจะใช้ได้. ก็พยายามที่จะวางแผนนี้.

วันรุ่งขึ้นได้ข่าวมาว่าที่ตรงนั้น ที่เรา “ดิสโก้” ไป มีชาวบ้านสองคน เขาบอกว่า เขาขอบริจาคที่ดินคนละ ไร่ เพื่อที่จะทำโครงการตามอัยยาศัย. อันนี้ไม่ต้องไปซื้อเขา ไม่ต้องไปเวนคืนเขา. เขาเข้าใจว่าพยายามที่จะ ช่วยเหลือ แม้จะรู้ว่าโครงการที่จะช่วยเหลือนี้เป็นโครงการทดลอง มิใช่เป็นโครงการที่พิสูจน์มาแล้ว เขาก็ให้. แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเข้าใจในการพัฒนา ชาวบ้านจริง ๆ ไม่ใช่ชาวบ้านกรุงเทพ ฯ ที่ปลอมตัวไปเป็น ชาวบ้านต่างจังหวัด. คนหนึ่งมีสิบไร่ เขาแบ่งให้ ไร่. อีกคนมีเก้าไร่ เขาแบ่งให้ ไร่. จึงจะทำโครงการนี้ได้. ถ้าทำโครงการนี้สำเร็จ ก็หมายความว่าที่ต่าง ๆ ในอำเภอเขาวงที่แห้งแล้งจริง ๆ หรือที่อื่นก็ตาม จะทำได้ทั้ง นั้น. ปีหน้าก็คงได้ทราบผลของการทดลองนี้.

ที่เล่าให้ฟังดังนี้ อย่างยืดยาว ก็เพื่อให้เห็นว่าชาวบ้านปัจจุบันนี้เป็นคนที่รู้จักการสละที่เพื่อพัฒนาท้องที่ ของตัว. แล้วเขาก็ไม่ได้มีข้อแม้อะไร ไม่ได้บอกว่าถ้าทำสำเร็จแล้ว จะขออย่างนั้นอย่างนี้ เขาไม่ได้บอกเลย เขา บอก ขอให้ตามอัยยาศัย. แสดงให้เห็นว่าคนที่ถือกันว่าเป็นคน ที่เรียกกันว่าเป็นคนบ้านนอก เขารู้ว่าพัฒนา ประเทศอย่างไร. โดยมากคำว่าบ้านนอกนั้นก็พูดอย่างไม่ค่อยดีนัก แต่ว่าคนที่เขว่าเป็นชาวบ้านจริง ๆ. เขาจะรู้ว่า จะต้องทดลอง ต้องใช้ความคิด แล้วมีการทดลอง เสียก็เสียไป แต่ว่าน่าจะได้. ฉะนั้นเมืองไทยนี้มีความหวังที่จะ พัฒนาให้อยู่ได้ แต่ว่าจะต้องใช้ คำว่าเสียสละ ก็อาจจะเบื่อคำว่าเสียสละ. ต้องรู้จักคำว่าสามัคคี ก็อาจจะเบื่อ คำว่าสามัคคี. อะไร ๆ ก็ให้สามัคคีกัน ให้อะไรกัน ให้เมตตากัน. คำเก่า ๆ เหล่านี้ยังมีผลดีแต่ว่าคนเราสมัยนี้

อาจจะลืม เพราะว่ามันเปลี่ยนแปลง สถานการณ์มันเปลี่ยนแปลงไป. ที่ตะก็พูดว่าจะเล่าเรื่อง ก็เล่าเรื่อง ไม่ใช่ นิทานเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นเมื่อสองสามวันนี้. แต่ว่าท่านคงเข้าใจว่าทำไมเล่าให้ฟัง เพื่อที่จะให้ท่านทั้งหลายมี หวังว่าพัฒนาได้ ไม่ใช่ไม่มีหวัง แต่ว่าจะต้องคิดให้ดี ๆ.

ที่ตะก็ใช้คำว่า “นิทาน” ก็เพราะว่าคิดอยู่ในใจถึงนิทานเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าคนเดียวนี้ เปลี่ยนแปลงไป. แต่ก่อนนี้ทุกคนรู้จักนิทานนี้ แต่ว่าสมัยนี้เข้าใจว่าไม่ค่อยรู้จัก คือคิดถึงนิทานว่า “ยายกะตา ปลุกถั่วปลุกงา”. ไม่ทราบว่ามีใครรู้จักนิทานนี้บ้าง. “ยายกะตาปลุกถั่วปลุกงาให้หลานฟ้า แต่หลานไม่เฝ้า ไป เล่นว่าว”. อันนี้ดูท่าทางก็จะเป็นสิ่งธรรมดาว่าหลานนั้น ไม่อยากที่จะเฝ้า เพราะอยากเล่นว่าว. แต่สมัยนี้เขาไม่ เล่นว่าวกันแล้ว สมัยนี้เขาไปเล่นเครื่องคอมพิวเตอร์. ก็หมายความว่า “ยายกะตาปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้า หลานไม่เฝ้า ไปเล่นคอมพิวเตอร์”.

อันนี้เรื่องก็เปลี่ยนแปลงไป แต่ถ้าเล่าอย่างนี้ เรื่องก็ลืมหลบไปหมด เพราะ ว่ามันไม่เป็นเรื่องเดิม. ถ้าเล่าว่า “หลานไม่เฝ้าไปเล่นคอมพิวเตอร์” คนสมัยนี้ ก็คงคัดค้านอยู่แล้ว “ทำไม ‘ยายกะตาปลุกถั่วปลุกงา’. สมัยนี้ การเกษตรนี้ไม่ถูกต้อง แล้ว ไม่ควรจะไปปลูกควรจะไปสร้างโรงงานให้เป็น ‘นิค’^(๘) ยายกะตานี้ท่านโบราณ เสีย เหลือเกิน ไม่ไหว”. แต่ว่าในเรื่อง “ยายกะตา” ท่านปลุกถั่วปลุกงา. ความจริง เรื่องนี้มันเกิดขึ้นจริง ๆ เมื่อ เพียงสิบกว่าปีเท่านั้นเอง. เมื่อตา ไม่ใช่ยาย ตาปลุกถั่ว ปลุกงาให้หลานเฝ้า. หลานไม่เฝ้า เพราะหลานยังไม่เกิด. เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ตาได้ ปลุกงาไว้ แล้วหลานก็ไม่เฝ้า เพราะหลานยังไม่เกิด เดียวนี้หลานอายุสิบขวบกว่า ๆ แล้ว. ถ้าเดี๋ยวนี้ปลุกงา หลานก็คงเฝ้า. แต่อาจจะไม่เฝ้าก็ได้ เพราะหลานอาจจะไปเขียนรูป. สมัยนี้หลานก็จะ เปลี่ยน คือเปลี่ยนเรื่องไป.

ต่อจากนั้นที่หลานไม่เฝ้าในเรื่องเดิม. กามาถิ่นถั่ว ถิ่นงา เจ็ดเม็ดเจ็ดทะนาน. ยายมายายตา ตามาตาตี. หลาน นั้นก็ไปหานายพรานให้นายพรานยิงอีกาให้ร่วงลงมา นายพรานไม่ยอม. นายพรานนั้นนะใช้ธนู ถ้าสมัยนี้ก็ไม่ใช้ ธนู. จะใช้ธนูยิงอีกา มันครีเต็มที เขาใช้ปืนกัน แต่ว่าในเรื่องนิทาน นายพรานใช้ธนู. เด็กก็ไปหาหนูให้มากัด สายธนูของนายพราน. เจ็บใจจริง หนูไม่เอา หนูไม่กัด. เมื่อหนูไม่กัด เด็กก็โกรธหนู ก็ไปหาแมว ให้ไปกัดหนู แมวไม่เอา บอกไม่กัด. เด็กก็โกรธ ก็ไปหาหมา ให้หมากัดแมว หมาบอกไม่เอา ไม่กัด ก็โกรธ. ตอนนี้ก็ยังไม่ค่อย เข้าใจว่าทำไมไปหาค้อน ไปหาค้อน ให้อยอนหูกหมา คือแยงหู. เรื่องคงเป็นไปหาค้อนให้มาตีหัวหมา แต่ว่าค้อนก็ ไม่ยอมตี หัวหมา. เมื่อค้อนไม่ยอมก็ไปหาไฟ ให้ไฟมาเผาตัวของค้อน ไฟไม่ยอมเผา. เลยไปหาน้ำให้มาดับไฟ น้ำก็ไม่ยอมดับไฟ. ก็ต้องไปหาตลิ่ง ให้ถล่มลงมาทับน้ำ. ตลิ่งก็ไม่ ยอมถล่ม. จะทำอย่างไร ไปหาข้างให้เหยียบ ตลิ่ง ข้างบอกไม่เอา ไม่ใช่เรื่อง. ก็ไปหา แมงหรี ไปหาแมงหรีให้มาตอมตาข้าง แมงหรีบอก “เอา”.

นี่ แมงหรีนี้เขาเอา ก็จะมาตอมตาข้าง ข้างก็กลัว ก็จะมาเหยียบตลิ่ง ตลิ่ง ก็กลัว ก็จะมาทับน้ำ น้ำก็กลัว ก็จะมาดับไฟ ไฟก็กลัว ก็จะไปเผาค้อน ค้อนก็กลัว ก็จะไปตีหัวหมา หมากก็กลัว ก็จะไปกัดแมว แมวก็กลัว ก็จะไป กัดหนู หนูกลัว ก็เลย จะไปกัดสายธนูของนายพราน นายพรานบอก หวงนะ ก็จะต้องไปยังอีกา. ตกลงอีกา ก็ กลัวเลยคาย ถั่ว งา เจ็ดเม็ด เจ็ดทะนาน. คายออกมาแล้ว ยายกะตาก็พอใจ. ตอนแรก ยายมายายตา ตามาตา

ดี ก็เลยไม่ต้องด่าไม่ต้องตีแล้ว กากี้คายแล้ว. อันนี้ก็มีของ แปลกประหลาด กินไปแล้วคายออกมา แล้วก็จะออก ขึ้นได้อย่างไร. อันนี้ก็ไม่ทราบ เทคโนโลยีสมัยโน้นไม่เหมือนสมัยนี้. แต่เรื่องทั้งหมดนี้ เล่าให้ฟัง เพราะว่าบาง ท่าน อาจจะทราบแต่ลืมไปแล้ว ว่าเรื่องเป็นอย่างไร. ให้เห็นว่าสมัยก่อนนี้คิดกันอย่างไร ข้อหนึ่ง เล่านิทานให้ เด็กฟังอย่างไร ข้อหนึ่ง แล้วอีกข้อหนึ่ง ให้เห็นได้ชัด ว่าในการใด ก็ตาม ถ้าทุกคนบอกว่าไม่ใช่เรื่อง ก็จะได้ ทำอะไรเลย. และเด็กนั้นแทนที่จะหาวิธี แก้ไขเรื่อง “อีคามากินถั่วกินงา” กลับไล่เบียดไปเรื่อย ๆ จนเรื่องมันไม่ เป็นเรื่อง. ลงท้าย แมงหรีก็ยอมไปตอมตาช้าง.

ก็ดูรูปร่างว่าเรื่องนั้นมันไม่เข้าเรื่อง แต่ในที่สุดก็ได้เรื่อง เพราะว่าอีคามากินถั่ว งาเป็นที่เรียบบร้อย. ยายมาก็ไม่ต้อง ด่าแล้ว ตามาก็ไม่ต้องตี. สมัยนั้นมันเป็นอย่างนี้เหมือนกัน เรื่องราวอะไรพูดอะไรอย่าง แล้วอีกคนก็มาแย้ง แย้ง ไปคนละเรื่อง แบบ พูดคนละเรื่องเดียวกัน. แล้วการปกครอง หรือการทำงาน มันจะดำเนินไปได้อย่างไร มันจะ ได้ผลอย่างไร ถ้าทำอะไรแล้วนอกเรื่องไปเรื่อย ไม่เอาตรงตามจุด. ถ้าเอาตรง ตามจุด แก้ไขปัญหาอะไรต่าง ๆ ก็ไม่ยาก. แล้วพูดอะไร ให้พูดง่าย ๆ ตามข้อเท็จจริง และแก้ตรงนั้น แก้ตรงข้อเท็จจริง. ไม่ใช่ไปหาวิธีที่จะแก้ล้ง ช้าง. แต่มันก็ได้ผล แก้ล้งช้าง แล้วก็มาได้ผลที่ถั่วกะงา อีคามากินออกมา นั้นมันได้ผล. เด็กสมัยใหม่จะบอกว่า เด็กสมัยโน้นพลุกมาก ที่ทำให้ได้ผล. แต่สมัยนั้นมันไม่ได้ผล ส่วนมากคนสมัยนี้ ทำอะไร ไม่ค่อยได้ผลอยู่. อย่าง หนึ่ง ก็เพราะว่าพูดคนละทางกัน เรื่องราวเป็นอย่างไรไม่พูด ตรงจุดนั้น. แล้วลงท้ายใครเอาหัวชนฝาก็ชนะไป. แต่ที่จริงมันไม่ดี มันไม่ถูก.

ถ้าดูจุดของปัญหาแล้ว ก็แก้ไขปัญหาได้. นี่ก็ได้เสนอวิธีให้ตกลงกันว่าจะใช้ประโยชน์ของเขตตรงนั้นอย่างไร ร่วมกันระหว่างสองประเทศ. หรือจะใช้ประโยชน์ ว่ายิงกัน แต่ต้องไม่ยิงให้เลยเขตนั้น. ก็อาจจะเป็นยุทธภิกษาที่ จะมาทำตัวลกัน ตัวลยิง ที่แห่งเดียวกัน. แล้วถ้าสมมุติว่า เขายิงโดนตรงยอด เรายิงบนยอดนั้น เราก็ฉลอง กัน ได้ว่า เอ้อ ทั้งสองประเทศยิงแม่น. แล้วประเทศอื่น ๆ ในโลกนี้ เขาก็จะเห็นว่าถ้านี้ ภูมิภาคนี้คนค่อนข้างจะ ฉลาด.

เมื่อวานขึ้นนี้ ได้พูดกับ ลูกเสือชาวบ้าน ขอร้องให้เขาคิดว่าเมืองไทยคืออะไร. เดียวนี้มีความสงบพอควร. ทุก ทวีปในโลกนี้ มีการทะเลาะกันอย่างร้ายแรง แล้วเขา ได้รับประโยชน์อะไรมัย ทุกคนก็ตายกันหมด อย่างที่เขา ตายเป็นแสน แล้วก็หวั่ง จะตายเป็นล้านมีประโยชน์อะไร. ของเราอย่าไปเอาอย่าง. เราเอาอย่างมานานแล้ว เราทำตัวอย่างมานานแล้ว ตอนนี้เราอย่าไปเอาอย่างที่เขาทำกันให้ดูในทวีปทั้งหมด. ก็ที่เอ่ยว่ามีทั้งทวีป อาฟริกา อเมริกา เอเชีย แล้วก็ยุโรป ตีกันทั้งนั้น ขอย่าให้เป็น อย่างนั้น.

ถ้าไม่ให้เป็นอย่างนั้น หมายความว่าทุกคน จะเป็นข้าราชการจะเป็นพ่อค้า ประชาชน เป็นใครก็ตามที่ถือตัวว่า เป็นคนไทย ต้องมีความคิดหน่อย ให้มีความคิด ที่เรียกว่าใช้ปัญญาเฉียบแหลมหน่อย. หยุดคิดสักนิดเดียวก็พอ คือว่าเรามีปัญหาอะไร แทนที่จะอ้าปากทันทีที่จะพูดไป เราหยุดคิดสักนิด. ถ้าฝึกไว้ดี ๆ แม้แต่วินาทีเดียว ก็พอ. แล้วก็อย่าทำผิด. เมื่อไม่ทำผิดแล้ว เรื่องนั้นก็ไม่ได้เกิดเป็นเรื่องร้าย เป็นเรื่องดีทั้งนั้น. ที่ขอย่าอย่างนี้ เพราะว่า มาเห็นข่าวต่าง ๆ ทั่วโลก มันน่าเศร้าที่สุด ถ้าหากว่าเราประเทศไทยสักประเทศหนึ่งในโลกมีความสงบ มันก็จะ

ดี. ตอนนี้เป็นตัวอย่างสำหรับ ประเทศอื่น เราไม่ต้องทำอะไรอื่น. เราทำอะไร ให้คิดให้ดี ๆ แล้วจึงทำ
 ทำไป จึงจะถือ ได้ว่าเป็นไทย.

ตอนนี้ก็มาถึงเรื่อง... อาจจะไม่ควรพูด เพราะว่าจะเสียสัมพันธไมตรี หรือเสียไปแล้วก็ไม่ทราบ แต่ว่าหุตูบ
 หมู่นี้ ฟัง ไอ้ “สี่เก้าหนึ่ง”^(๙) “สี่เก้าหนึ่ง” นี่บอกว่าเป็นของไทย ทางโน้นก็บอกว่าเป็นของพม่า. ความจริงนั้น
 ตามหลัก “สี่เก้าหนึ่ง” นั้นเป็นเขตแดน. มันก็เป็นครึ่งหนึ่งของพม่า ครึ่งหนึ่งของไทย. ตอนนี้ ถ้าเป็นเช่นนั้น จะ
 ตกลงกันอย่างไร. ถ้าหากว่าพม่ายินยอมอด เราต้องพันครึ่งหนึ่งของพม่าคนนั้น. คือถ้ายื่นหัวมาทางฝั่งของเรา
 ก็ตัดหัวมันเลย ไม่ผิด. แต่ว่าถ้าเรายื่นแขนไปทางโน้นเขาจะพันเราบ้าง เขาก็ไม่ผิด.

แล้วจะถือนโยบายไหน จะทำอย่างไร. คือ “สี่เก้าหนึ่ง” นี้ตามข้อตกลงที่วาง ไว้เป็นเขตแดน ตรงยอดพอดี.
 กว้างเท่าไรรู้ยังไม่พูด เพราะว่าถ้าเขียนบนแผนที่ ไอ้เส้นที่เขียนนั้น ขยายขึ้นถึงส่วนขนาดของจริง มันก็จะ
 กว้างหลายเมตรอยู่ กว้างมาก. ในเขตนั้นเราไม่ทราบว่าเป็นเขตแดนของประเทศไหน. อันนี้ก็เป็นตัวอย่าง
 เท่านั้นเอง. ทั่วประเทศไทยกับต่างประเทศเป็นปัญหาอย่างนี้ทั้งนั้น. ไม่ทราบว่าจะตรงไหน เป็นเขตไทย
 เขตไหนเป็นเขตต่างชาติ. ถึงโดยมากในเขตแดนระหว่างประเทศ ทุกประเทศ ทุกแห่งที่ทำกันอย่างมีวัฒนธรรม
 เขตแดน คือหลักเขตแดน อยู่แห่งหนึ่ง แล้วก็มี ระยะเวลาหนึ่งที่ไม่ใช่ประเทศนี้ ไม่ใช่ประเทศโน้น. ถึงจะทำให้เกิด
 ไม่มีปัญหา คือแก้ปัญหาได้. บางประเทศในต่างประเทศ ในยุโรปก็มีบ้านหลังคาเรือนเดียวกัน ประตู ข้างหนึ่ง
 อยู่ประเทศหนึ่ง ประตูอีกข้างหนึ่งอยู่อีกประเทศ. อันนี้มี.

แต่เขาก็ไม่บ่าบอที่จะมาบอกว่า จะมายึดกันไป ยึดกันมา. ต้องมีข้อตกลงกันว่า เขตที่ชายแดนที่วางเอาไว้ สอง
 ข้างนั้นละ อย่าไปทำกิจกรรมอะไร. หรืออีกอย่าง ก็ทำกิจกรรมร่วมกัน. ที่จริง ถ้าทั้งสองฝ่ายถอย แล้วก็ต่างคน
 ต่างยิงปืนใหญ่ใส่กัน บน “สี่เก้าหนึ่ง” นั้น ให้เหลือสี่เก้าศูนย์ ก็หมดเรื่องไป. หมดเรื่องไม่ต้องทำอะไร. แต่ใครก็
 อย่าไปยืนบนนั้น จะเป็นไทยหรือเป็นพม่า อย่าไปยืนบนนั้น เพราะว่าทั้งสอง ฝ่ายจะยิงปืนใหญ่ใส่. อันนี้เป็นข้อ
 ตกลงที่ทำได้. แล้วเป็นการดีเพราะว่าเป็นการฝึก ทหารปืนใหญ่ให้ยิงให้แม่น ๆ. ต้องยิงพอดีบนเขตแดนบนเส้น
 นั้น ก็ใช้ได้ ไม่ถูกปรับ. แต่ถ้ายิงสั้นไปก็มาโดนประเทศของตัว ถ้ายิงยาวก็รุกรานเขา. ก็อาจจะต้องมีข้อตกลงว่า
 เขตแดนนี้ ที่จะยิง จะกว้างเท่าไร. อันนี้เป็นการเสนอวิธีแก้ไขปัญหานี้. เพราะเหตุว่า ถ้าปัญหานี้มีต่อไป คน
 ไทยด้วยกันจะตีกัน. แทนที่จะเป็นสงครามกับต่างประเทศ จะกลายเป็นสงครามในประเทศ. แล้วมันก็ไม่น่า
 ประารถนา ไม่ได้อะไร ลงท้ายเราก็คงต้องเสีย “สี่เก้าหนึ่ง” ต้องเสียไปแน่ ถ้าเราทะเลาะกันเอง. เพราะฉะนั้นเรื่อง
 นี้ ขอให้ ดูให้ถึงจุดของปัญหา.

นี่ก็ได้มาพูดเรื่องราวยืดยาว ทั้งเล่านิทาน ทั้งเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง ก็นึกว่าถ้าหากท่านทั้งหลายช่วยกันคิด.
 อะไรที่ผ่านมาก็ถือว่าผ่านไปแล้ว. ถ้าพูด อย่างนี้ก็อาจจะว่าไม่ถูก. แต่ว่า “ผ่านไปแล้ว” หมายความว่า ถีบบท
 เรียนของเรื่อง นั้นๆ. แล้วก็ไม่ใช่ว่าจะไม่เป็นผลต่อไป เป็นผล ผู้ใดทำอะไร ก็เป็นผลทั้งนั้น. แต่ว่า อย่ามาตั้ง
 เป็นเงื่อนไขมากเกินไปเท่านั้นเอง. ทำอะไรที่สร้างสรรค์ แล้วทุกคนจะสบาย ใช้ความคิด ที่เรียกว่าสร้างสรรค์นี้
 หมายความว่าถึงความคิดที่ถูกต้อง ที่ใช้ความรู้ ใช้ ความที่เรียกว่าใจเย็น. คือไม่ใช่เรื่องของตัวเองจะได้อะไร ตัวเอง

จะไม่ได้อะไร. แต่ว่าเรื่อง จะสำเร็จเรียบร้อยสำหรับประเทศหรือไม่ อย่างน้อยที่สุดสำหรับส่วนรวม. ไม่ได้ห้ามที่จะเถียงกัน ต้องเถียงกัน ถกเถียงกันเท่าไร เท่าไร ก็ได้ แต่ขอให้ถกเถียงด้วยเหตุ และผล. มีเหตุอะไรก็เป็นผลอย่างนั้น. ฉะนั้น ที่ได้ชักนิยายต่าง ๆ มาให้ฟัง เล่านิทาน ให้ฟัง เล่าเรื่องให้ฟัง ก็ความจริงสำหรับแค่นี้. ทุกคนก็คงเข้าใจได้ว่า อยากจะพูดแค่นี้ “ขอร้องให้ทำอะไรให้เป็นเรื่องเป็นราว อย่าให้เกิดเรื่องราว”. ฉะนั้นก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจ และช่วยกันพิจารณา ช่วยกันสร้างสรรค์.

ทั้งนี้ที่พูดในวันนี้เพราะว่าอายุยังไม่หกสิบห้า. พรุ่งนี้อายุหกสิบห้าแล้ว ก็ไม่ รับรองว่าจะพูดอย่างนี้อีก อาจจะพูดอย่างอื่น. คราวก่อนนี้ บอกว่าให้พบกัน ในสองปี คือ ในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖. วันนี้ก็เหมือนว่าไม่นับ แต่ว่าความจริงก็นับเหมือนกัน. ก็ขอพบกันใหม่ ปี ๒๕๓๖ ๔ ธันวาคม และในระหว่างนี้ ขอให้รักษาตัวให้ดี ให้มีกำลัง ทั้งกาย ทั้งใจ เข้มแข็ง ปัญญาเฉียบแหลม. ก็ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่คิดดีแล้ว ทำดีแล้ว ขอให้ได้ประสบความสำเร็จทุกประการ.

แก้ปัญหา-หายากไม่ให้ใช้สูตร

พูดอะไร-ให้พูดง่าย-ไม่พูดผิด

คิดก่อนทำ-ทำตรงจุด-หยุดก่อนชน